

Laponiaprocessen

4. Skötselplan

4. Skötselplan

Denna skötselplan omfattar de nationalparker och naturreservat som ingår i världsarvet Laponia, exklusive del av Huhtán-Gábles/Kvikkjokk-Kabla naturreservat. Skötselplanen anger den långsiktiga inriktningen för förvaltningen och skötseln av dessa, samt vilken ambition som gäller för arbetet. Syftet med skötselplanen är ge sådana riktlinjer för det operativa arbetet att världsarvets värden säkerställs och att syftet med områdesskyddet uppnås. Det är Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens ansvar att med utgångspunkt i förvaltningsplanen fastställa mätbara och uppföljningsbara mål för sin verksamhet i en löpande arbetsplanering. Utformningen av skötselplanen har utgått från grunderna för världsarvsutnämningen och den gemensamma värdegrunden. Erfarenheter från Laponiaprocessen har tagits tillvara och förts in i skötselplanen.

Denna skötselplan är styrande för de områden som har ett skydd enligt Miljöbalken, d v s de nationalparker och naturreservat som ingår i Laponia. För den del av naturreservatet Huhtán-Gábles/Kvikkjokk-Kabla Fjällurskog som ingår i Laponia finns dock egna föreskrifter och skötselplan som gäller för det området.

För områden som inte omfattas av det formella skyddet som nationalpark eller naturreservat är skötselplanen endast vägledande för förvaltningens agerande.

Laponia omfattar ett stort område och inkluderar flera nationalparker och naturreservat vilket gör att skötselplanen ska ses som en övergripande inriktning med en något lägre detaljeringsgrad än vad som är brukligt i skötselplaner för parker och reservat.

Skötselplanens utformning

Skötselplanen är ett praktiskt program för förvaltningen som ger underlag för främst planering, upphandling, genomförande av skötselåtgärder, dokumentation och uppföljning. Den inledande texten i varje skötselområde ger en kort beskrivning av skötselområdets status idag. I kapitel 2 finns de huvudsakliga beskrivningarna. Dessa följer grunderna för världsarvsutnämningen och de tre värden på vilka Laponia vilar.

I skötselplanen används olika begrepp som härstammar från traditionella skötselplaner. Det gäller t ex begreppet ”orörd” som i denna plan avser att brukandet av naturen haft en lågintensiv karaktär där stora områden lämnats orörda av skogsbruk eller andra exploateringar. Däremot förekommer renskötsel sedan lång tid och har präglat landskapet.

Rubriken ”**Ambition**” beskriver det långsiktiga målet och ambitionen för skötselområdet. För vissa skötselområden har **övergripande mål** angivits eftersom det finns särskilt uttalande krav på vad som ska uppnås.

Rubriken ”**Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen uppdrag**” anger översiktligt skötselåtgärder för vilka förvaltningen ansvarar, och utgör därmed, tillsammans med de ekonomiska resurser som ställts till förvaltningens förfogande, grunden för arbetsplaneringen.

Laponiaprocessen

Vissa andra myndigheter eller organisationer har uppgifter med koppling till Laponia. Det gäller främst olika statliga myndigheter (Länsstyrelsen, Naturvårdsverket, Sametinget, Statens fastighetsverk m fl) och kommunerna som i sin myndighetsutövning hanterar frågor som berör Laponia. Samverkan eller samråd bör ske mellan Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen och myndigheten/organisationen i frågor som har beröringspunkter till Laponia.

Under rubriken ”**Uppgifter för berörda offentliga aktörer**” ges förslag på insatser som bör genomföras av myndigheter, kommuner m fl i sådana frågor som nämns ovan.

Ambition

På lång sikt bör hela världsarvet Laponia skyddas med stöd av Miljöbalken eller annan lagstiftning och därmed omfattas av föreskrifter och skötselplan. Samverkansformerna mellan Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen och andra parter fungerar bra och rollfördelningen är känd och respekterad.

4.1 Redskap och metoder

4.1.1 *Searvelatnja, lärandearena och lärandeprocess*

Att förvalta ett världsarv med Laponias dignitet fordrar arbetsmetoder där de inblandade parternas olikheter i kultur- och natursyn är en tillgång. Förvaltningen av Laponia ska bygga på dialog och förankringsarbete och ha formen av en lärandearena där kompetens och lärande blir praktiserat i vardagen –searvelatnja. Searvelatnja är ett begrepp med rötter i den samiska kulturen och är modellen för ett arbetsätt och en arena där alla kan delta och som alla har tillgång till. Det är en mötesplats för flera generationer, kulturer, språk och folk. Genom searvelatnja praktiseras upplärning och kompetens samtidigt som arbetsfördelning sker beroende på kunskaper och erfarenheter.

Ambition

En god och löpande dialog och ett kontinuerligt förankringsarbete sker mellan parterna som utgör Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen och med individer och grupper som lever, besöker och på andra sätt verkar i området.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Använda sig av lärandearenan searvelatnja som ett vedertaget och regelbundet arbetsätt.

4.1.2 *Information*

Information om världsarvet är ett viktigt förvaltnings- och planeringsmedel. Informationen syftar till att berika besökarens vistelse och upplevelser av världsarvets olika värden, men också för att skydda natur- och kulturvärdena och den verksamma rennäringen.

Laponiaprocessen

Många som besöker en region kan förväntas ha begränsad kännedom om traktens natur, kultur och historia. Även regionens innevånare och skolor har ofta ett stort informationsbehov. Information i och om världsarvet Laponia och dess nationalparker och naturreservat har flera funktioner. Bra information är ett sätt att styra besökare så att skador och störningar undviks. Information fyller även en viktig funktion för att upplysa om och motivera de regler som gäller i området.

Information ger besökarna och brukarna möjlighet att:

- Skapa ett intresse för att besöka området och ta del av världsarvets värden.
- Känna till området, vad man kan förvänta sig att se och uppleva samt vilka regler som gäller i området.
- Hitta dit, exempelvis genom kartor och färdbeskrivningar samt vägvisare vid vägar.
- Hitta där, exempelvis genom kartor med information om leder, stigar, stugor och lämpliga färdstråk.
- Få förståelse och respekt för områdets natur- och kulturvärden samt rennäringens villkor.

Informationen ska, förutom allmänna uppgifter om Laponias natur- och kulturvärden, även omfatta:

- Hänsyn till rennäringen och den samiska kulturen – zoner för rennäringen särskilt störningskänsliga områden vid olika tidpunkter
- Säkerhetsaspekter
- Tillgänglighet
- Naturen och landskapet i Laponia
- Kulturmiljöer och fornlämningar
- Byggnader och bebyggelsemiljöer
- Etisk uppförandekod
- Riktlinjer för besökare
- Fiske
- Jakt

Ambition

God information ska finnas lätt tillgänglig för att alla som vistas i eller besöker världsarvet Laponia har en god förståelse för världsarvets natur- och kulturvärden. Besök som sker i världsarvet är varsamma gentemot natur- och kulturvärden i området. Särskild hänsyn visas den samiska kulturen och rennäringen. Regler, riktlinjer, etisk uppförandekod, lämpliga färdstråk och annan information som är viktig för en säker vistelse och att öka förståelsen mellan olika besökare och brukare ska vara en annan viktig del i informationen.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Informationen ska vara väl anpassad till målgrupp, syfte och plats. Den ska ha hög kvalitet beträffande innehåll, material, utformning och skötsel. Miljövänliga material ska användas.

Laponiaprocessen

4.1.3 Utbildning

Utbildning om Laponia sker idag i liten utsträckning, med undantag för undervisningen om Laponia som sker i de världsarvsskolor som finns i Jiellevárre/Gällivare och Jáhkámáhkke/Jokkmokk. En av arbetsgrupperna inom Laponiaprocessen har därför haft i uppdrag att arbeta fram ett förslag på hur utbildning om Laponia och Laponias värden ska kunna ske i form av ett utbildningspaket. I korthet har Arbetsgruppen Kommunikation och utbildning föreslagit nedanstående:

Målsättningen med utbildning är att säkerställa Laponias värden för framtiden. Områden där utbildning krävs för att uppnå målsättningen är:

- Människan och landskapet i samspel och en helhet
- Gällande regelverk
- Rennäringen
- Naturvärden
- Kulturarv
- Hållbart beteende i praktiken

Inom respektive utbildningsområde ingår:

- att öka kunskapen och förståelse för Laponias värden
- att omsätta goda värderingar och horisontella kriterierna till konkreta utbildningsinsatser eller utbildningsmaterial
- att fortsätta förankringen av Laponia och dess värden

Ambition

Utbildningen syftar till att säkerställa Laponias värden för framtiden. Utbildningen ska ge lokalbefolkning, besökare, verksamma och andra intresserade en ökad förståelse för och kunskap om Laponias värden. Verksamma i Laponia har särskilt goda kunskaper och ska kunna förmedla dessa.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Fortsätta arbetet med att utveckla och använda delarna i utbildningspaket som tagits fram inom ramen för Laponiaprocessen.
- Utbilda verksamma, särskilt de som arbetar i förvaltningen och på förvaltningens uppdrag om Laponias värden och de horisontella kriterierna.
- Erbjudna andra, främst verksamma inom myndigheter, företag och samebyar, motsvarande utbildning.

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Tillse att den personal som arbetar med frågor som rör Laponia och personer som praktiskt arbetar i Laponia utbildas om världsarvets värden, för att på så sätt öka kunskapen och respekten för området.

4.1.4 Etisk uppförandekod

Alla besök och all verksamhet som sker i Laponia, oavsett om de har sin grund i yrkesverksamhet, myndighetsutövning eller för rekreation och förkovran, måste ske på ett sådant sätt att det som är grundläggande för världsarvet respekteras. Ibland måste avvägningar göras mellan olika intressen för att uppnå en god förvaltning. Till stöd för detta finns bl a de horisontella kriterier som redovisats tidigare i denna förvaltningsplan samt i bilaga. Oavsett verksamhet eller syfte, ska en etisk uppförandekod finnas som besökare och andra bör följa under sitt besök.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- En etisk uppförandekod för yrkesverksamma och besökare i Laponia ska utarbetas och tillämpas.

4.1.5 Laponia-GIS

I samband med framtagandet av förvaltningsplanen har en stor mängd geografisk information sammanställts som stöd för den nya förvaltningens arbete. Syftet med Laponia-GIS är att göra geografiskt kopplad information lättillgänglig både för förvaltningen och för andra som söker information om området. Laponia-GIS är en kanal för att säkerställa att information om föreskrifter som anger förbud för vissa aktiviteter och verksamheter i olika delområden samt information om för renskötseln störningskänsliga områden finns lätt tillgänglig och överskådlig.

Ambition

Laponia-GIS är ett viktigt redskap som används fortlöpande i förvaltningsarbetet. Informationen ska vara tillgänglig för andra myndigheter som stöd vid beslut som rör Laponia. Även besökare ska kunna få tillgång till aktuell och relevant information för att kunna planera sitt besök i Laponia.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Utredda formerna för förvaltning och ajourhållande av den information som finns i Laponia-GIS samt hur informationen ska tillgängliggöras, t ex genom ett webbverktyg.

Uppgifterför berörda offentliga aktörer

- Samordna uppdatering av informationsskikt med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen

4.1.6 Riktlinjer

Riktlinjerska ge vägledning till förvaltningsorganisationen och andra som verkar inom Laponia, men också för besökare. Riktlinjerna anger hur olika verksamheter bör bedrivas i Laponia och utgör även ett underlag för berörda myndigheter att värdera i sin prövningsverksamhet.

Ambition

Riktlinjerna bidrar till att Laponias värden upprätthålls och vägleder sökande vid dispensgiv-

Laponiaprocessen

ning, upplåtelser och andra beslut och åtgärder som rör Laponia.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Utveckla redskap och metoder för uppföljning av de horisontella kriterierna
- Kontinuerligt följa upp, utvärdera och vid behov revidera fastlagda riktlinjer
- Utarbeta nya riktlinjer efter behov, och tidigt i arbetet riktlinjer för besöksnäringen

4.1.7 Buffertzon och riskområden

Efter den första periodiska rapporteringen (2006) påtalade Unesco behovet av en buffertzon. Kringliggande naturskyddade områden, obrutna fjällområden samt ett långtgående hänsynstagande till kulturmiljöer och samisk markanvändning inom berörda samebyars marker fungerar som ett slags buffertzoner för bevarandet av Laponias värden. De områden längs Laponias gräns som saknar skydd kan dock betecknas som *riskområden*. De främsta hoten mot Laponias värden utgörs av storskaligt skogsbruk, mineralutvinning och energiproduktion. För de skyddsvärda skogar som utpekats på Fastighetsverkets marker gäller att denna fråga tas upp i regeringens proposition Hållbart skydd av naturområden (prop 2008/09:214) som anger att områdena ska bevaras genom överföring till Naturvårdsverket och bildande av naturreservat.

Ambition

Åtgärder i Laponias omland ska inte äventyra världsarvets värden och status. Kommunal planering och utvecklingsinsatser beaktar såväl Laponia som dess förhållande till omlandet. Planerande och beslutande myndigheter har en gemensam ambition att betrakta Laponia i ett landskapsperspektiv där områdets omgivning infogas i en buffertzon. Rennäringens behov av att kunna verka beaktas.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Verka för att Gällivare och Jokkmokks kommun behandlar såväl bevarande- som utvecklingsfrågor i Laponias omland inom översiktsplaneringen på ett sådant sätt att området inte hotas
- Verka för att dialog med Norge sker kring de gränsnära områdena
- Verka för att de övriga skogsmarker som omger Laponia omfattas av ekologisk landskapsplanering, renbruksplaner och annan markanvändningsplanering som tar hänsyn till rennäringens behov
- Verka för att informationen i de renbruksplaner som arbetas fram finns tillgängliga för förvaltningens arbete
- Följa utvecklingen i riskområden, för att kunna ta initiativ till samverkan med myndigheter, markägare och andra intressenter

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Gällivare och Jokkmokks kommuner behandlar såväl bevarande- som utvecklingsfrågor i Laponias omland i den fysiska planeringen på ett sådant sätt att området inte hotas.
- Tillämpa ett landskapsperspektiv på Laponia i sitt arbete och infoga världsarvets omland i en buffertzon

4.1.8 Dispenser och tillstånd

Dispens kan sökas för verksamheter och anläggningar inom Laponia där det i föreskrifterna anges att det är förbjudet. Vissa verksamheter och anläggningar är tillståndspliktiga enligt föreskrifterna. Hantering av dispenser och tillstånd är en myndighetsuppgift och hanteras av Länsstyrelsen i Norrbottens län.

För rennäringens del gäller att vid uppförande av renvaktarstuga, annan byggnad eller anläggning, eller vid tagande av byggnadsvirke, ska detta i förväg anmälas förvaltningsorganisationen och till den myndighet som förvaltar fastigheten samt till.

En dispens innebär ett undantag från ett förbud. Enligt 7 kap 7 § miljöbalken och 5 § nationalparksförordningen får länsstyrelsen meddela dispens från föreskrifter för naturreservat respektive nationalparker. För att dispens ska kunna meddelas måste det finnas särskilda skäl och bestämmelsen om intresseprövning i miljöbalken 7 kap. 26 § ska tillämpas. Intresseprövningen innebär att dispens endast får ges om det är förenligt med det skyddade områdets syfte. Särskilda skäl kan anses föreligga om åtgärden har en i huvudsak positiv inverkan på områdets prioriterade bevarandevärden.

När ett förbud meddelas i föreskrifterna ska utgångspunkten vara att åtgärderna eller verksamheterna inte är tillåtna. Dispens ska därför endast meddelas i undantagsfall och får inte innebära att syftet med områdesskyddet åsidosätts. Det är inte meningen att dispens ska ges regelmässigt från förbud.

Krav på tillstånd för vissa åtgärder och verksamheter regleras inte i miljöbalken när det gäller naturreservat och nationalparker, utan följer av att föreskrifterna för ett specifikt område har utformats som en tillståndsplikt. Besluten meddelas således inte med stöd av någon bestämmelse i miljöbalken utan med stöd av den aktuella föreskriften. För tillstånd krävs inte att det finns särskilda skäl.

Som huvudregel gäller att tillstånd till verksamhet eller åtgärd kan ges om det till sin omfattning, läge och utformning inte strider mot syftet med förordnandet. Vidare ska den som avser utföra åtgärden visa att de krav som följer av miljöbalkens allmänna hänsynsregler ska följas och begränsningar och försiktighetsmått iakttas som i övrigt kan krävas för att syftet med förordnandet ska uppnås. Vad detta innebär konkret i varje enskilt fall bör alltid anges i de villkor som länsstyrelsen meddelar i samband med tillståndsbeslutet. I föreskrifterna för Laponia framgår vilka verksamheter som är tillståndspliktiga.

Ambition

Dispenser och tillstånd hanteras på ett sådant sätt att Laponias värden säkerställs.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Vara en viktig samrådspart för myndigheterna

Laponiaprocessen

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Genomföra sin prövningsverksamhet med stöd av förekommande vägledande dokument, de horisontella kriterierna och i samverkan med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen.
- Samråda med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen kring villkor, lokalisering m m vid prövningar]

4.1.9 Upplåtelser

Inom ramen för rennäringslagen har Länsstyrelsen i Norrbottens län ett omfattande upplåtelseuppdrag ovan odlingsgränsen. Detta uppdrag styrs av 32-34 §§ i rennäringslagen och kompletteras av föreskrifterna i 2-8 §§ rennäringsförordningen. Principiella och nya upplåtelser prövas och avgörs av rennäringsdelegationen som enligt bestämmelserna i länsstyrelseinstruktionen är ett obligatoriskt organ inom renskötsellänen. Länsstyrelsen har en fastställd policy för upplåtelseerna som gäller rätt till fiske, rätt till småvilt-, älg- och björnjakt samt nyttjanderätt av mark. På de fastigheter som Naturvårdsverket förvaltar ovan odlingsgränsen sker upplåtelser med stöd av fastighetsförvaltningsförordningen och en särskild överenskommelse mellan Länsstyrelsen och Naturvårdsverket. Statens fastighetsverk (SFV) har uppgifter som statliga förvaltare av mark inom Sjavnja/Sjaunja, Stubba/Stubba, Tjuoldavuobme och Sulidälbmá

Ambition

Upplåtelser hanteras på ett sådant sätt att Laponias värden består.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Vara en viktig samrådspart för myndigheterna

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Genomföra sin upplåtelseverksamhet med stöd av de horisontella kriterierna och och i samverkan med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen
- Samordna revidering av upplåtelsepolicies med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen

4.1.10 Tillsyn och kontroll

Det formella ansvaret för den operativa tillsynen, med de befogenheter som följer enligt miljöbalken och tillsynsförordningen, ligger hos Länsstyrelsen. Den operativa tillsynen i skyddade områden består i att övervaka att föreskrifterna som gäller i området följs. Tillsynen består också i att kontrollera att tillstånd och dispenser, som meddelats som en följd av föreskrifter för området, liksom villkoren i dessa avseenden följs. Även kommunerna har tillsynsuppgifter i området.

Övergripande mål:

Tillsynsverksamheten i Laponia är effektiv och motverkar överträdelser av lagar och föreskrifter.

Laponiaprocessen

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Arbeta med förebyggande åtgärder som information till och utbildning av besökare och brukare
- Verka för en utökad tillsyn inom världsarvet
- Ansvarar för att överträdelser av föreskrifter, tillstånd och dispenser rapporteras till tillsynsmyndigheten (Länsstyrelsen).

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- I samråd mellan Länsstyrelsen och Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltning träffa överenskommelse om en lämplig ordning för inrapportering av upptäckta överträdelser, för att underlätta effektiva myndighetsåtgärder såsom förelägganden och åtalsanmälningar

4.1.11 Zonering

Indelning av världsarvet i zoner syftar till att, tillsammans med föreskrifterna, tydliggöra hur världsarvet inom ramen för de värden som ligger till grund för världsarvskommitténs beslut ska kunna möta olika anspråk från besökare och lokalbefolkning. Zoneringen är alltså ett redskap både för att bibehålla de värden utan vilka världsarvet inte existerar, och att skapa förutsättningar för ett hållbart nyttjande av olika grupper.

Syftet med zoneringen att:

- kanalisera besökare och turistverksamhet med hänsyn till områden och tider som innebär minimerad störning för rennäringen och största möjliga hänsynstagande till områden som är särskilt känsliga för rennäringen,
- kanalisera besökare och turistverksamhet med hänsyn till områden vars natur- eller kulturmiljövärden är känsliga för slitage och annan negativ inverkan,
- att särskilda krav ställs på verksamheter som ansöker om tillstånd och dispenser,
- ange önskvärda färdstråk för besökare och andra. Syftet med färdstråken är att minska störningar och slitage i särskilt känsliga och viktiga områden.

Zoneringen ska utgå från tre olika teman:

1. Områden som som vid vissa tider under året har största betydelse för att säkerställa rennäringens tillgång till marker och stråk av särskilt stor betydelse ,
2. Områden som är av besöksstrategisk betydelse, dvs har störst betydelse för majoriteten av de människor som besöker området, antingen för att bruka det för friluftsliv eller som en del i en utvecklad besöksnäring,
3. Områden som har särskilt höga natur- och kulturmiljövärden inom ramen för de övergripande värden som finns inom världsarvet

De tre teman för zoner som ingår i förvaltningsplanen är övergripande och ska ses som en bas för förvaltningen för att underlätta planeringen av aktiviteter i Lapponia och bidra till en bättre styrning utifrån olika intressen. En kommande zonering syftar till att göra det lättare att kommunicera i vilka områden det finns god tillgänglighet, vilka aktiviteter som är lämpliga och i vilka områden det vid vissa tider på året kan vara nödvändigt att besökare visar extra hänsyn.

Laponiaprocessen

Zoneringen kan även användas av myndigheterna som underlag vid dispens- och tillståndshantering/prövning och ställande av villkor.

I denna plan presenteras de tre temata som en grund för zonindelning och övergripande inriktning för respektive zon. För att zoneringen ska kunna tillämpas, måste den utvecklas ytterligare och anpassas för ett landskapsutnyttjande som varierar inte bara i rum, utan också i tid.

Ambition

Zonering ska användas som en övergripande inriktning för förvaltningen för att underlätta kommunikationen och planeringen av aktiviteter i Laponia på ett sådant sätt för att Laponias värden finns kvar. Zoneringen ska även användas som underlag vid dispens- och tillståndsprövning och vid fastställande av villkor i sådana beslut.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- detaljutforma zoneringssystemet med grund i de tre teman som anges i denna skötselplan samt det material som tagits fram inom ramen för Laponiaprocessen,
- föreslå och tillämpa metoder för genomförande av zoneringen, t ex kanalisering, utbildning och rådslag,
- utvärdera en kommande zonering och fortlöpande genomföra eventuella justeringar.

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Planering av aktiviteter och verksamheter ska ske med hänsyn till zoneringen i Laponia

Särskilt störningskänsliga områden för renskötseln

Inom detta tema finns områden där det är särskilt angeläget att vid olika tidpunkter skydda viktiga områden för renskötseln för att undvika störningar. Exempel kan vara trånga dalgångar, kalvningsland, flyttleder, särskilt känsliga betesområden och liknande. Dessa områden kan överlappa andra zoner och har angivna tider för när området är som mest störningskänsligt.

Inriktning för zoner inom temat

Det är prioriterat att information finns lätt tillgänglig om var dessa områden ligger och vid vilka tidpunkter extra hänsyn bör tas av besökare.

Besöksstrategiska områden, leder och entréer

Detta tema omfattar områden som är viktiga för besökare till Laponia. Utgörs av leder inom området, stugplatser och besöksintressanta målpunkter inom området vid eller vid sidan om leder. Inom temat finns även områden som är viktiga och tillgängliga för lokalbefolkningen och det rörliga friluftslivet som t ex Sjävnja/Sjaunja delområde III, Stubbá/Stubba och Huh-ttán-Gábles/Kvikkjokk-Kabla. Området innehåller världsarvets entréer och dess närområde inklusive kortare stigar med tillhörande rast- och utsiktsplatser. Entréerna har anordningar för att kunna ta emot ett stort antal besökare och tillrättalagda stigar till stor del spångade och anpassade för besökare som kräver hög grad av anpassning. Området karaktäriseras av hög anläggnings- och servicegrad, är lättillgängligt och välutnyttjat av besökare. Goda möjligheter finns att förstå Laponias natur- och kulturvärden och den verksamma renskötseln. Trafikbuller

Laponiaprocessen

kan förekomma under besöksintensiva perioder. Delzonerna anger önskvärda färdstråk för besökare och andra. Syftet med färdstråken är att minska störningar och slitage i särskilt känsliga naturområden och områden som vid olika tidpunkter är särskilt störningskänsliga för rennäringen.

Inriktning för zoner inom temat

Områdena och anläggningarna har världsarvets högsta besöksstryck eftersom i princip alla besökare passerar dessa områden. Att hålla dessa väl vårdade samt anläggningar och information vid god kvalitet prioriteras högt. Markering och underhåll av leder, broar och svåra passager prioriteras. Åtgärder utförs för att minska slitage och redan uppkommet slitage åtgärdas. Andra verksamheter som kan upplevas som störande för besökare bör i möjligaste mån inte förekomma.

Kärnområden för natur- och kulturmiljövården

Merparten av världsarvet Lapponia utgörs av stora sammanhängande områden med låg grad av tillgänglighet och mycket höga natur- och/eller kulturvärden samt låg grad av påverkan trots att renskötsel bedrivits i hela området under lång tid. Inga eller mycket begränsade anordningar för besökare finns i området, d v s vandringsleder finns i mycket begränsad omfattning och endast ett fåtal broar underlättar övergångar av vattendrag. Vissa av zonerna inom detta tema är de mest krävande områdena att besöka i Lapponia. Det finns mycket goda möjligheter att uppleva storslagen natur, avskildhet, tystnad, utmaning och att klara sig själv på naturens villkor, liksom att uppleva renskötselns kärnområden. Temat ger också möjlighet att se och förstå de spår som tidigare markanvändning lämnat efter sig i landskapet samt naturens variationer i ett geologiskt perspektiv. I denna zon ingår värdekärnor inom samtliga nationalparker och naturreservat.

Inriktning för zoner inom temat

Området ska bibehålla karaktären av svårtillgänglighet. Ingen ny etablering av leder eller andra anordningar för besökare och restriktivitet i uppförande av andra anläggningar. Information till besökare ska ges om områdenas störningskänsliga natur, höga krav på hänsynstagande till både natur och rennäring och områdets krävande karaktär för bland annat vandring.

4.1.12 Uppföljning

Uppföljning och utvärdering ingår som en del av förvaltningen. Syftet med uppföljningen är att säkerställa att Laponias värden bevaras och att utvärdera skötseln av området i relation till uppställda mål.

Uppföljningsarbetet styrs av förvaltningens behov av kunskap för att säkerställa områdenas värden och av de krav som finns på rapporteringen.

Egenkontroll och åiterrapportering

Det åligger förvaltningsorganisationen att ur natur- och miljösynpunkt fortlöpande och syste-

Laponiaprocessen

matiskt undersöka och bedöma de för nationalparkerna och naturreservaten gällande föreskrifternas tillämpning och ändamålsenlighet. Uppföljningen ska ske med avseende på möjligheten att motverka eller förebygga verksamheters och åtgärders negativa påverkan på natur- och kulturmiljö, framför allt utifrån det syfte för vilket nationalparker och naturreservat har skyddats samt för vilket Laponia har utpekats som världsarv.

Resultatet av undersökningar och bedömningar ska dokumenteras och för ändamålet lämpliga uppföljningsparametrar, rutiner och förslag till åtgärder utarbetas.

Årlig rapport

Förvaltningsorganisationen ska årligen avge en skriftlig rapport till huvudmännen.

Förvaltningsorganisationens årsrapport ska följa en enhetlig form och innehålla de uppgifter som behövs för att spegla utvecklingen inom världsarvet samt tillämpningen och funktionaliteten i de olika regelverk som gäller för området. Särskilt ska föreskrifternas tillämpning och ändamålsenlighet beskrivas. Där så är möjligt ska olika årliga avrapporteringar samlas i årsrapporten för att denna ska kunna tjäna som underlag för åtgärder både inom Laponi- atjuottjudus samt från huvudmännens sida.

Rapporten ska lämnas senast den 31 mars efter det kalenderår som rapporten avser.

Förvaltningsorganisationens styrelse kan uppdra till förvaltningsorganisationen att bevaka, utreda och dokumentera särskilt angivna frågor/sakförhållanden. Den årliga rapporten ska även innehålla en redogörelse för vad som framkommit med anledning av ett sådant särskilt uppdrag.

Femårsrapport

Fem år efter beslutsdatum för föreskrifterna ska en utvärdering ske av föreskrifternas tillämpning och ändamålsenlighet med avseende på möjligheten att motverka eller förebygga verksamheters och åtgärders negativa påverkan på natur- och kulturmiljö, framför allt utifrån det syfte för vilket nationalparker och naturreservat har skyddats samt för vilket Laponia har utpekats som världsarv.

Rapporten ska bland annat innehålla en analys av identifierade utvecklingstrender, baserat på vad som framkommit av de årliga rapporterna och i övrigt tillgänglig information.

Uppföljning av världsarvets status

Det finns många anspråk på rapportering och uppföljning som direkt eller indirekt berör Laponia. För förvaltningen kan detta bli en stor uppgift och särskilda utvecklingsinsatser kommer att krävas. De som har anspråk på uppföljning och rapportering med närmare koppling till världsarvet är:

- Unescos världsarvskommitté som vart sjätte år vill ha en periodisk rapport om de områden som ingår i världsarvet.
- EU-kommissionen som vill följa upp statusen för de områden och arter som ingår i EU:s art- och habi-

Laponiaprocessen

tatdirektiv samt fågeldirektiv (dvs områden i Natura 2000 nätverket).

- Europarådet som årligen vill ha en rapport om statusen för de områden som utsetts till European diploma-områden för ”bra naturskydd och god förvaltning”. Det gäller för Muddus/Muttos nationalpark och sammantaget Padjelanta/Badjelánnda och Sarek nationalparker.
- Statliga myndigheter som följer upp de nationella miljö kvalitetsmålen och miljö situationen i stort.

En stor del av den internationella rapporteringen och uppföljningen ska samordnas av Naturvårdsverket, men för världsarvsrapporteringen är Riksantikvarieämbetet huvudansvarig.

Genomförande av uppföljningen

För att säkerställa att områdets värden bevaras och utvecklas enligt de mål som satts upp för områdena behöver förvaltningen av Lapponia kunskap om: tillståndet för naturtyper och arter, antalet besökare och deras upplevelser samt genomförda skötselåtgärder och deras effekter.

Det kunskaper som krävs för att genomföra rapporteringen utgör en del av det kunskapskrav som ställs på förvaltningen.

Naturtyper och arter

Uppföljning av naturtyper och arter i Lapponia området genomförs i enlighet med Naturvårdsverkets riktlinjer för uppföljning i skyddade områden (rapport 6379).

Denna uppföljning kommer att till så stor del som möjligt att samordnas med pågående miljöövervakning (Riksskogstaxeringen och NILS – Nationell Inventering av Landskap i Sverige).

Renbete

Eftersom fortsatt renbete är en förutsättning för bevarandet av Lapponias natur- och kulturarv är det viktigt att följa renbetet och dess effekter. Effekter av renbetet kan följas genom tillämpning av metoder angivna i manual för uppföljning av fjäll och substratmarker (Naturvårdsverket, 2008) och genom samordning med miljöövervakning och miljömålsuppföljning.

Besökare

Besökarantalet bör följas upp regelbundet genom användande av besöksräknare och sammanställning av gästböcker. Även besökarstudier i form av enkätundersökningar bör genomföras med lämpligt intervall för att stämma av besökarnas intryck och synpunkter på förhållanden i världsarvsområdet (upplevelser, service, information etc.) Som underlag för uppföljning finns undersökningar genomförda av ETOUR, Naturvårdsverkets vägledning för besökarstudier och manual för uppföljning av friluftsliv. Besöksundersökningarna kan bidra till att skapa en god och öppen dialog med de företagare som verkar i området.

Genomförda skötselåtgärder och deras effekter

För att kunna koppla uppföljningsresultat om status för naturtyper och arter samt antalet besökare och deras upplevelser till genomförda skötselåtgärder behöver alla skötselåtgärder registreras, detta bör göras i SkötselDOS.

De horisontella kriterierna för förvaltningen av Lapponiaområdet ska följas av förvaltningen.

Laponiaprocessen

Några redskap och metoder för att följa detta finns dock inte idag och bör därför utvecklas.

Det finns också behov av att utvärdera effekterna av mer omfattande skötselåtgärder, t ex naturvårdsbränning, i syfte att säkerställa att mål nås och att förvaltningen utvecklar kvaliteten på utförande av åtgärder genom en lärandeprocess.

Ambition

Uppföljning ska ske med vedertagna metoder för att man ska kunna jämföra resultat över tid och med andra områden och utgöra en del av underlaget till rapportering enligt art- och habitatdirektivet.

Övergripande mål

Uppföljning sker kontinuerligt och inom givna tidsramar. Uppföljningen är ett verktyg för att säkerställa att områdets värden bevaras och utvecklas samt utgör underlag för utveckling av förvaltningen.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Ansvara för att genomföra uppföljning enligt Naturvårdsverkets riktlinjer och ovan angivna anvisningar.
- Vid behov bör ytterligare lämpliga indikatorer utvecklas beträffande uppföljningen av renbete.
- Årlig rapportering till Europarådet om statusen för de områden som fått utmärkelsen European Diploma.
- En plan för besökarundersökningar upprättas och genomförs.
- Utveckla redskap och metoder för uppföljning av de horisontella kriterierna.

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Ge initialt stöd till Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen för uppföljningsinsatser.

4.2 Naturlandskapet i Laponia

Samtidigt som landskapet och naturen i Laponia har varit hem och miljö för människan i tusentals år kännetecknas det av en naturmiljö som är exklusiv i Europa. De skogar, fjäll, sjöar, vattendrag och våtmarker som tillsammans utgör världsarvet hyser unika naturvärden och en rik biologisk mångfald. Landskapsbilden präglas av att området inte utsatts för storskaligt skogsbruk eller omfattande bebyggelse, samtidigt som man på många platser kan se spår efter renskötselns småskaliga nyttjande av naturen. I vissa miljöer, t ex på kalfjäll eller tallhedar är vegetationen tydligt präglad av det renbete som i århundraden pågått i området och som bidragit till landskapets artinnehåll.

Sammantaget är Laponia en viktig tillflyktsort för en mångfald av arter som är beroende av Laponias naturtyper och förhållanden. I stort sett alla av de omkring tvåhundra rödlistade arter som förekommer inom världsarvet gynnas också av frånvaro av negativ mänsklig påverkan och exploateringar.

Laponias natur behöver på det stora hela inte skötsel i traditionell bemärkelse för att dess na-

Laponiaprocessen

turvärden ska bevaras. Huvudregeln är istället att naturen ska lämnas för fri utveckling, så att naturliga processer och successioner kan fortgå ostörda. I vissa fall kan ett varsamt bruk behövas för att säkerställa hävdpräglade naturvärden. Fortsatt renbete är en sådan förutsättning.

En viktig uppgift för förvaltningen är att säkerställa att naturen och landskapet i Laponia skyddas från negativ påverkan, störningar och exploateringar som inte är i samklang med Laponias värden. För att kunna följa utvecklingen och i tid kunna upptäcka eventuella problem, är det viktigt att det sker en kontinuerlig uppföljning och miljöövervakning i området (se 4.1.11, Uppföljning).

Inom Laponia bedöms idag samtliga naturtyper som inrapporterats till EU enligt habitatdirektivet uppfylla kraven för gynnsam bevarandestatus (se vidare i avsnittet ”Skydd av arter och naturtyper enligt EU:s habitatdirektiv”).

4.2.1 Naturtyper

Laponia med en yta om cirka 9400 kvadratkilometer omfattar många olika naturtyper med en stor variation inom sig. De kortfattade beskrivningar av de olika naturtyperna som ges i detta avsnitt anger de viktigaste särdragen och karaktärerna för respektive naturtyp som har betydelse för förvaltningen. För utförligare beskrivningar hänvisas till avsnitt 2.4. Naturlandskapet i Laponia.

Skogen

Skogarna i Laponia sträcker sig från Muddus/Muttos barrskogar i öster till Sareks fjällbjörkskogar i väster. Laponias fjällbjörkskogar är mycket varierade. Här förekommer alltifrån magra hedbjörkskogar till frodiga ängsbjörkskogar. Förutom fjällbjörk innehåller skogarna även många andra lövträd, som t ex asp, rönn, sälg och hägg. Skogarna hyser även ett rikt fågelliv. Fjällbjörkskogarna i Laponia utgörs av urskogsartade skogar och har mycket höga bevarandevärden.

Barrskogarna i världsarvet, taigan, är Europas största skyddade skogsland. Barrskogarna i Laponia domineras av urskogsartade skogar. Laponias barrskogar har unika bevarandevärden och uppvisar en stor rikedom av arter, successioner och processer som är beroende av naturliga skogsekosystem.

De arter och processer som förekommer i skogarna i Laponia är samtliga gynnade av frånvaro av exploateringar och annan negativ mänsklig påverkan. Skogarna i världsarvet kräver därför i princip ingen aktiv skötsel. Inriktningen för förvaltningen ska vara att säkerställa att skogsekosystemen lämnas ostörda, förutom det renbete som förekommer där.

En av de viktigaste naturliga störningsfaktorerna i boreala skogar är skogsbranden. Det är också de naturligt återkommande skogsbränderna som skapat mycket av den mosaik av olikåldriga skogsbestånd och skiftande skogsstrukturer som man idag kan se i Laponias barr-

Laponiaprocessen

skogar. Spontant uppkomna bränder som tillåts breda ut sig med så naturligt förlopp som möjligt, bedöms ge bäst förutsättningar för skogsekosystemen att bevara sina naturvärden på sikt.

Laponias storlek medför att spontana bränder kan förväntas uppstå lika ofta idag som tidigare i historien..

Övergripande mål

Laponias skogar ska lämnas orörda beträffande naturvårds- och skogsbruksinsatser och tillåtas ha en fortsatt fri utveckling genom naturliga processer och successioner. Detta innebär att naturliga störningar som skogsbrand, översvämning och stormfällning ska ses som en naturlig del i skogarnas dynamik och tillåtas ha ett så naturligt förlopp som möjligt, samtidigt som aktiv rennäring bedrivs i området.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Skogarna i världsarvet ska lämnas för fri utveckling. Ingen aktiv naturtypsskötsel.
- I samråd med bl a räddningstjänsten, Länsstyrelsen och Naturvårdsverket ta fram riktlinjer och en organisation för hur spontant uppkomna bränder ska hanteras inom olika delar av världsarvet.

Våtmarkerna

Stora delar av Laponia utgörs av våtmarker, framför allt olika former av myrar. De största så kallade aapa-myraryrarna finner man i skogslandskapet i Muttos/Muddus, Stubbá/Stubba och Sjävnja/Sjaunja. Även uppe på kalfjället förekommer olika former av myrar. Dessa är ofta sluttande och betydligt mindre till storleken än myrarna nere i skogslandet.

Våtmarkerna i världsarvet uppvisar en stor artrikedom med en mängd av olika mossor, kärlväxter och insekter. Här finns också ett rikt fågelliv, med många olika arter av vadare, änder och rovfåglar. Många våtmarker i Laponia, t ex i Sjävnja/Sjaunja, är också svårtillgängliga vilket gör dem till en värdefull tillflyktsort för djurlivet. Laponias våtmarker är med några få undantag i princip helt opåverkade av annat än småskaligt brukande och renbete.

Övergripande mål

Våtmarkerna i Laponia ska skyddas från negativ påverkan och tillåtas en fortsatt fri utveckling genom naturliga processer och successioner. Detta innebär att naturliga skeenden som t ex översvämningar ska tillåtas och få ha ett så naturligt förlopp som möjligt.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Ingen aktiv naturtypsskötsel annat än i undantagsfall.
- Spångning av leder ska utföras på ett sådant sätt att påverkan på hydrologin undviks.
- Verka för att minimera påverkan på våtmarker av terrängkörning som förekommer.

Kalfjället

Ovanför skogsgränsen tar kalfjället vid. Det är den vanligaste naturtypen i Laponia och täcker mer än hälften av världsarvets yta. På kalfjället förekommer många olika växtsamhällen, formade av variationer i olika miljöfaktorer som t ex klimat, näringstillgång, vatten, snömängd

Laponiaprocessen

samt berggrundens sammansättning. Här finns stora variationer mellan de kalkrika fjällängarnas frodiga grönska och blomsterprakt, via fjällhedens magrare vegetation och vidare upp mot högfjällens karga block- och hållmarker med jordflytning, permafrost och glaciärer.

Upp på kalfjället har renen sitt sommarbetesland, där den betar på frodiga fjällängar, gräsbedar och i videokärr. Alltsedan istidens slut har renhjordar vandrat och betat i dessa områden, vilket också prägelat på växtsamhällena. Renbetet är därför en viktig förutsättning för bevarandet av kalfjällets naturvärden.

Övergripande mål

Laponias kalfjällsmiljöer skyddas från negativ påverkan, och dess arter, successioner och processer ska tillåtas fortsätta utvecklas naturligt. Ett fortsatt renbete är en viktig förutsättning för ett långsiktigt bevarande av kalfjällets naturvärden.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Ingen aktiv naturtypsskötsel annat än i undantagsfall. Detta innebär att exempelvis ras och översvämningar ska betraktas som en del i områdets naturliga dynamik och tillåtas ha ett så naturligt förlopp som möjligt.
- Förvaltningen ska verka för att minimera påverkan på kalfjället av terrängkörning som förekommer.

Sjöar och vattendrag

Det finns stora skillnader mellan olika vattenmiljöer inom Laponia. I Badjelánnda finns högproduktiva vattenområden som Vässtenjávrre, Virihávrrre, Sáluhávrre och Guvtjávrre. Inom Sarek och Stora Sjöfallet/Stuor Muorkke nationalparker är däremot sjöarna extremt fattiga. Inom de vidsträckta skogsområdena i Sjävnja/Sjaunja och Muddus/Muttos finns humus-sjöar. De största vattenområdena är påverkade av människan genom vattenkraften och alla dess effekter.

I högre lägen medför avsmältningen av de många glaciärerna sommartid att stora mängder glaciärslam transporteras med vattendragen och bildar deltalandskap i de stora sjöarna. Längre ned i skogslandskapet påverkas den limniska miljön i vattendragen av att de passerar genom och avvattnar mäktiga våtmarksområden. Inom världsarvet finns även vissa områden med fisktomma sjöar med höga naturvärden.

Den övervägande delen av världsarvets yta avvattnas till Luleälven via ett antal större vattendrag som t ex Muttosädno, Ráhpáädno, Gamájáhkå, Darreädno och Sjävnjaädno. Alla dessa vattendrag har mycket höga bevarandevärden, men de limniska miljöerna är ändå både direkt och indirekt påverkade av Luleälvens reglering bl a genom att naturliga fiskvandringar förhindrats genom fördämningar och kraftverksbyggen.

I samtliga vatten i Laponia har det i större eller mindre utsträckning genom århundraden bedrivits ett husbehovsfiske.

Fiskevårdande åtgärder inom Laponia bör inte innefatta några fysiska förändringar eller påverkan annat än för återställning, utan handlar främst om ”mjuka” åtgärder för att förvalta

Laponiaprocessen

fiskbestånden på ett hållbart sätt. Det finns i området fiskstammar av regional och nationell betydelse (fisk som nyttjas som stamfisk för hela kompensationsutsättningen i Luleälvarna).

Övergripande mål

De limniska miljöerna i Laponia ska skyddas från ytterligare negativ påverkan och exploatering. Vattenmiljöerna ska tillåtas ha en fortsatt fri utveckling genom naturliga processer och successioner. Detta innebär att naturliga störningar som t ex översvämningar ska tillåtas och få ha ett så naturligt förlopp som möjligt. Den naturliga fiskfaunan har gynnsam bevarandestatus.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Inga aktiva skötselinsatser inom limniska miljöer som inte idag är påverkade av vattenreglering, eller som omfattas av eventuella fiskevårdsplaner
- Samverka med berörda vattenråd inom ramen för den ansvariga myndigheten
- Samverka med fiskevårdsansvariga myndigheter och samebyar om fiskevård och fiskeförvaltning

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Samverka med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen vid fiskevårdsinsatser

Slåttermarker (ängsmark)

På vissa platser inom Laponia har det tidigare bedrivits slätter på myrar, längs vattendrag och andra gräsrika marker. På vissa visten med gamla betesvallar sker fortfarande viss hävd eller hävden har återupptagits med bland annat jordbruksstöd. Dessa platser utgör viktiga kulturmiljöer.

Övergripande mål

De marker som hävdas bör även fortsättningsvis hävdas, detta gäller i synnerhet områden där särskilda restaureringsarbeten startas. Marker där slätter upphört sedan längre tid tillbaka återgår till sitt naturliga tillstånd.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Verka för en fortsatt hävd i området som hävdas eller har hävdats under senare tid.
- I områden där hävden nyligen upphört bör förvaltningen verka för att slätter återupptas om det kan motiveras för bevarandet av natur- och kulturvärden.

Anvisningar för berörda offentliga aktörer

- Sametinget och Länsstyrelsen samverkar med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen kring stödet till kulturhistoriskt värdefulla landskapselement

4.2.2 Växter och djurarter

Skydd av rödlistade arter

Ungefär tvåhundra olika rödlistade arter har påträffats i Laponia. Merparten är fåglar och kärlväxter. I högsta hotkategorin, ”Akut hotad”, finns fjälluggla, fjällgås samt storsvampen

Laponiaprocessen

kritporing. Knappt tjugo arter är ”Starkt hotade”, resterande återfinns i kategorierna ”Sårbar”, ”Missgynnad” och ”Kunskapsbrist”. Riksdagen har beslutat att åtgärdsprogram ska tas fram för särskilt hotade arter i syfte att bevara arter och deras livsmiljöer. Åtgärdsprogrammen sammanställer befintligt kunskapsläge för respektive art samt presenterar förslag på åtgärder för att förbättra respektive arts bevarande status.

Medan de flesta rödlistade arter är spridda över hela Lapponia, så finns det i Lapponia även riktiga områden med mycket intressant artrikedom. Virihávrrre i Padjelanta/Badjelánnda med sin flora, tillhör till de allra rikaste och botaniskt mest intressanta områdena i fjällkedjan.

Övervakning av arternas status utförs mestadels av Länsstyrelsen, medan flertal skötselåtgärder genomförs även av andra aktörer. Vägverket t.ex. byter ut vägtrummor som utgör hinder för vattenfauna,

Många rödlistade arter gynnas av frånvaro av störningar och exploateringar. Där det krävs aktiva åtgärder är det oftast kopplat till att mänsklig aktivitet har ändrat naturliga processer t.ex. kan naturvårdsbränningar behövas.

Övergripande mål

De rödlistade arterna lever i livskraftiga populationer med gynnsam bevarandestatus.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Samverka med ansvariga myndigheter kring skydd av rödlistade arter
- Inkludera naturvårdsaspekter i tidigt skede i all planering av miljöpåverkande verksamhet

Följande åtgärder har listats enligt av myndigheterna (berörda länsstyrelser, Naturvårdsverket och ArtDatabanken) fastställda åtgärdsprogram för hotade arter:

- Förhindra störning av häckande jaktfalkar genom att flytta skoter-, vandrings och skidleder 1 km från traditionella boplatser. Denna åtgärd lämpar sig även för kungsörn och järv.
- I den mån flodpärlmussla finns i området är en viktig åtgärd för att stoppa tillbakagången att förhindra igenslamning av bottarna samt att livskraftiga öringpopulationer etableras. Även felaktigt placerade vägtrummor, dammar och vattenreglering orsakar vandringshinder för värdfisken och bör åtgärdas. Dessa åtgärder gynnar även andra vattenlevande organismer, t.ex. utter och öring.
- Dubbelbeckasin gynnas av att det återskapas och återupprättas lämpliga förhållanden med exempelvis silängssystem och myrslätter på lekplatser.
- Brand gynnar mångfalden i skogen och är utpekad som en åtgärd för bevarandet av hotade brandinsekter.

Skydd av arter och naturtyper enligt EU:s habitatdirektiv och fågeldirektiv

Lapponia innehåller en stor mängd i direktivet listade naturtyper, varav västlig taiga och aapamyrrar dessutom betraktas som prioriterade naturtyper.

I Lapponia finns även utter, fjällräv, björn, järv, lo och ibland varg. Alla dessa arter är listade i habitatdirektivet. De stora rovdjur rör sig över stora områden och förvaltningen av dessa arter

Laponiaprocessen

och kan inte enbart ses i ett Laponiasammanhang. Eftersom förvaltning av stora rovdjur berör flertal intressen finns det sedan 2001 en sammanhållen rovdjurspolitik som anger riktlinjer för förvaltning av dessa arter (inklusive kungsörn). Riktlinjerna har kompletterats 2009 genom riksdagens beslut om en ny rovdjursförvaltning (Regeringens proposition 2008/09:210). Förekomsterna av de stora rovdjuren innebär en påfrestning för rennäringen och en aktiv rovdjursförvaltning i nära samverkan mellan berörd parter är nödvändig.

De flesta av fågelarterna på fågeldirektivets listor är i stort knutna till och starkt gynnade av skogstyper, sjöar, myrar och fjällhedar i orört tillstånd. Detsamma kan även sägas om många av de utpekade arterna av insekter, kärlväxter och mossor. För de utpekade arterna som gynnas av brand är det viktigt att det på längre sikt finns nya brandfält och brandsuccessioner i Laponias skogsmarker.

Övergripande mål

Habitat- och fågeldirektivets arter och naturtyper bevaras på ett sådant sätt att de uppfyller gynnsam bevarandestatus.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Skötsel av de utpekade habitaterna och arterna utförs enligt bevarandeplaner i den mån det sammanfaller med skötselplanens övergripande målsättningar.
- Inventering och kunskapsuppbyggnad kring berörda arter.
- Samverkan med berörda myndigheter i fråga om gemensam förvaltning av de stora rovdjuren, genomförande av de delar av rovdjursinventeringen som inte utgör myndighetsutövning (kvalitetssäkringen)

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Samverka med förvaltningen i artskyddsfrågor.

4.3 Det historiska arv som tidigare landskapsutnyttjande gett upphov till

4.3.1 Kulturmiljö

I Laponia finns ett rikt kulturarv och viktiga kulturmiljöer. Kulturarvet är de samlade spåren av dem som gått före dagens människor, deras arbete, liv, tro och förväntningar. Spåren kan vara en övergiven kåtaplats eller bara några spruckna stenar i en strandkant där jägaren eldade en gång för årtusenden sedan. Spåren kan också vara nya och berätta om en plats som renskötaren nyttjat i senare tid.

Kulturarvet kan vara både materiellt och immateriellt, det vi kan se och ta på eller det vi kan lyssna till i en berättelse, i en jojk eller bara genom att veta hur ett landskap tolkats av de generationer som levt i området före vår tid. För en närmare beskrivning av kulturmiljöerna inom Laponia hänvisas till kap 2.3

Laponiaprocessen

Ambition

Kulturarv och kulturmiljöer som finns i området respekteras och synliggörs. Kunskapsspridning sker i samråd med berörd sameby, ägare eller annan part. Kunskapen om kulturarv och kulturmiljöer i världsarvet har ökat hos verksamma och besökare i världsarvsområdet.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Använda traditionella material och metoder i den praktiska skötseln
- Inkludera kulturmiljövårdsaspekter i all planering av påverkande verksamhet
- Delta i arbetet kring länets kulturmiljöprogram

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Använda traditionella material och metoder i den praktiska skötseln av området
- Samverka med förvaltningen kring länets kulturmiljöprogram

Fornlämningar och fornvårdsområden

Under åren 1992-2001 fornminnesinventerades ca 30 % av Laponias yta. Mer än 3000 forn- och kulturlämningar registrerades i områden som ligger helt eller delvis inom Laponia. Ungefär två tredjedelar av fornlämningarna är härdar och kåtatomter, medan en tredjedel utgörs av stenåldersboplatser, fångstgropar, stalotomter och förvaringsanläggningar.

Vid alla åtgärder och markingrepp som kan påverka fornlämningar (se kap 2.3) gäller kulturminneslagen.

Ambition

Kunskapen om fornlämningar i Laponia har ökat hos verksamma och besökare i världsarvsområdet. Kunskapsspridning sker i samråd med berörd sameby, ägare eller annan part.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Fornlämningar ska alltid beaktas och skyddas vid eventuella åtgärder.
- Kunna genomföra inventeringar och kunskapsuppbyggnad som inte är myndighetsutövning.

Anvisningar för berörda offentliga aktörer

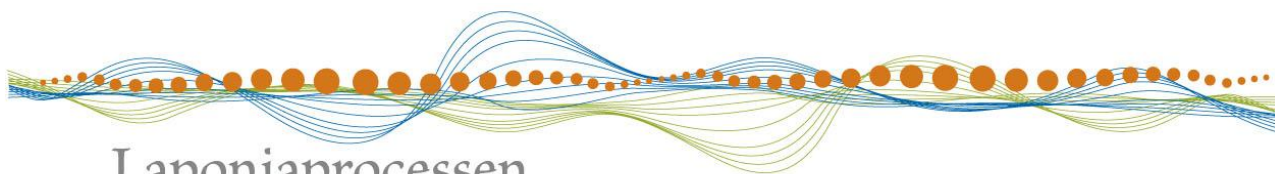
- Samråda med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens vid kommande inventeringar och dokumentationsinsatser

Byggnader och bebyggelsemiljöer

Inom Laponia finns främst samisk bebyggelse men även byggnader som kan berätta om den tidiga gruvnäringens, nybyggarnas, kyrkans, forskningens och turismens historia i området. I världsarvets omland finns industrihistoriska miljöer av högt kulturhistoriskt värde.

Ägare och brukare har ansvar för att underhålla byggnader så att kulturhistoriska värden be hålls. Bidrag för restaurering, vård och information kan sökas hos Länsstyrelsen och Same tinget.

Förvaltningen har ansvar för skötseln av de fyra Hambergstugorna i Sarek som ingår i nation-

Laponiaprocessen

alparksfastigheten och ägs av Naturvårdsverket. Hambergsstugorna har ett högt vetenskaps- och teknikhistoriskt värde. Stugorna är aktuella för en statlig byggnadsminnesförklaring.

Ambition

Bebyggelsemiljöer med höga kulturhistoriska värden bevaras, vårdas och utvecklas på ett varsamtt sätt och med hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Kunskapen om Laponias byggnader och bebyggelsemiljöer är stor hos verksamma och besökare inom världsarvsområdet. Kunskaps-spridning sker i samråd med berörd sameby, ägare eller annan part.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Skötseln av Hambergsstugorna i samråd med antikvarisk kompetens och Naturvårdsverket

4.4 Den levande samiska kulturen och rennäringen

4.4.1 **Rennäring**

Rennäringen är en bärande del av den samiska kulturen i Laponia. Genom historien har den blivit förvaltare av stora natur- och kulturmiljövärden. Rennäringen är också en viktig del av landsbygden i norr då den ger arbetstillfällen och tillför viktiga värden till samhället i övrigt. Inom renskötseln finns samma krav på lönsamhet som inom andra näringar. För att kunna bedriva och utveckla en hållbar och lönsam renskötsel behövs goda produktionsförutsättningar och däribland tillgång till betesresurser. Det unika med renskötseln är att renarna är på naturbete året om. Därför är verksamheten mycket arealkrävande och det finns ett stort behov av tillgång till olika typer av marker. Renarna flyttas mellan olika betesområden som har olika egenskaper som gör dem värdefulla under olika tider av året och under olika år. Varje samebys situation är unik eftersom förutsättningarna i naturen skiljer sig åt mellan olika områden. Annan markanvändning som exempelvis gruvor, vattenkraft och turism gör också att situationen skiljer sig åt mellan olika samebyar. Det gäller även inom världsarvet Laponia.

Ambition

Rennäringen betraktas och behandlas som en betydelsefull brukare av landskapet och som en förutsättning för världsarvet. Dess förutsättningar att fortleva och utvecklas har stärkts. Det finns en god dialog mellan förvaltningsorganisationen och rennäringen och dess organisationer.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Stödja rennäringen i dess strävan att utvecklas.
- Bedriva sin verksamhet på ett sådant sätt att rennäringens behov av att verka och utvecklas på ett miljöanpassat sätt säkerställs och att där så är möjligt samordna insatser för t ex rennäringens infrastruktur.
- Verka för att Laponia ska bli ett pilotområde för utveckling av natur- och miljöanpassad rennäring.

4.4.2 Traditionell kunskap och lokal erfarenhet som resurs för bevarande och utveckling

Samernas traditionella bosättningar, rörelsemönster, val av föda, kläder och andra material och samernas kunskap om renskötsel, jakt och fiske utvecklas i ett samspel med den omgivande miljön. Det finns en nära koppling mellan det jordnära och det andliga som speglas i respekt för naturen. Traditionell kunskap och lokal erfarenhet handlar om en praktisk och folklig erfarenhetsbaserad kunskap. Kolonisation, exploatering och det omgivande samhällets förändringar har påverkat synen på traditionell kunskap och annan lokal erfarenhet. Intresset för traditionell kunskap har likväl vuxit på internationell och nationell nivå. Det har visat sig vara ett effektivt sätt att bruka resurser på ett långsiktigt hållbart sätt. Kunskaperna är också en viktig del av en kulturell och lokal identitet som har betydelse i förvaltningen av världsarvet och dess värden.

Ambition

Traditionell kunskap och lokal erfarenhet, innovationer och sedvänjor respekteras och bevaras samt används i skötseln av området i samverkan med berörd bärare av kunskapen. Traditionell kunskap används tillsammans med vetenskaplig kunskap och erfarenheter från offentlig förvaltning. **Årbediehtu** – samisk traditionell kunskap - har en självklar plats i förvaltningen. Ny kunskap vävs in tillsammans med traditionell för att uppnå ett mer hållbart nyttjande av förnyelsebara naturresurser.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Använda traditionell kunskap och lokal erfarenhet i den praktiska skötseln av området, till exempel genom att använda lokal kompetens vid olika typer av skötselåtgärder
- Om Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen deltar i en kommersialisering av traditionell kunskap ska en rättvis fördelning av avkastningen främjas

4.4.3 Språk

I Sápmi talas olika varieteter, dialekter, av samiska. Laponia ligger i det lulesamiska språkområdet men i området talas även sydsamiska och nordsamiska.

På många håll inom Sápmi, både utanför och inom Laponia, pågår ett språkbyte som är långt framskridet. Det svenska språket dominerar. Samiskan tenderar att vara ett språk man talar i hemmet. Intresset för språket växer emellertid i takt med ökad självkänsla och stärkt identitetsuppfattning hos samerna. Så även inom världsarvet Laponia.

Samiska språket har fått ett officiellt erkännande i de nordiska länderna genom att dessa infört samiska språklagar. Den 1 april 2000 blev samiskan (alla varieteter) erkänd som officiellt minoritetsspråk i Sverige. Rätt att använda samiska i kontakt med myndigheter och domstolar gäller i det s.k. förvaltningsområdet för samiska. I förvaltningsområdet ingår bl.a. Gällivare och Jokkmokks kommuner, i vilka Laponia ligger. Sedan 2009 gäller en ny Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Laponiaprocessen

Utöver det finns sedan 2000 i kulturminneslagens första kapitel en hänsynsparagraf om ortnamn. Paragrafen innebär att:

- härdvunna ortnamn inte ändras utan starka skäl,
- ortnamn i övrigt stavas enligt vedertagna regler för språkriktighet, om inte härdvunna stavningsformer talar för annat,
- påverkan på härdvunna namn beaktas vid nybildning av ortnamn, och
- svenska, samiska och finska namn så långt möjligt används samtidigt på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden.
- namn som godkänts för offentlig kartproduktion ska även i andra sammanhang användas i sin godkända form.
- Lantmäteriet är den myndighet som ansvarar för ortsnamn och eventuella ändringar av dessa.

Ambition

God ortnamnsed används på kartor, skyltar, i utbildningsmaterial och annan information. Samiska och svenska är huvudspråk i området. Laponia är en del av förvaltningsområdet för samiska och de regler och riktlinjer som följer av detta tillämpas i området.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Verka för att god ortnamnsed används i enlighet med kulturminneslagen och utarbetad praxis. Det ska ske i samråd med Lantmäterimyndigheten och Sametinget.
- Följa de regler och riktlinjer som följer av att Laponia är en del av förvaltningsområdet för samiska i förvaltningen av området.
- Verka för att samiskan synliggörs i kartmaterial och annat externt material.

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Följa de relevanta regler och riktlinjer som följer av att Laponia är en del av förvaltningsområdet för samiska i förvaltningen av området i arbete i och omkring världsarvet.
- Tillse att god ortnamnsed används i och omkring Laponia i enlighet med kulturminneslagen

4.5 Infrastruktur för boende, brukare och besökare

4.5.1 *Besökare/rörligt friluftsliv*

Möjligheterna för allmänheten att besöka Laponia och få en högkvalitativ natur- och kulturupplevelse ingår som en grundläggande del i syftet med världsarvet. Laponia är ett kombinerat världsarv vilket innebär att målgruppen ”besökare” därigenom är betydligt bredare än för ett renodlat naturarv eller kulturarv. Laponias utbud är av den arten att det lockar så väl ung som gammal, novis såväl som erfaren samt nationella och internationella besökare. Området i och kring Laponia är också ett viktigt rekreationsområde för befolkningen i närområdet och ett riksintresse för det rörliga friluftslivet.

Särskilt betydelsefullt är att ge möjligheter till upplevelser som förutsätter ett samspel mellan en levande samisk kultur och natur, stillhet, avskildhet och kunna klara sig själv, och samti-

Laponiaprocessen

digt få kunskap och insikt i en verksamhet som pågått i området i hundratals år. En mängd aktiviteter är möjliga att utöva inom Laponia. Vissa är mer eller mindre lämpliga, andra är inte tillåtna i vissa zoner eller i hela området. Utgångspunkten är att främja natur- och kulturupplevelser och det rörliga friluftslivet, med samiska kulturupplevelser, vandring, turskidåkning, övernattnig i tält och stuga, plocka bär och svamp, studera naturen etc.

Den stora andelen störningskänsliga områden, vad gäller såväl natur som renskötsel, kräver ett särskilt hänsynstagande och innefattar i viss mån begränsningar för besökaren. I de mycket känsliga områdena kan vistelse kräva erfarenhet av flerdagarsturer samt kunskap om fjällsäkerhet och hur man ska agera vid nödsituation. Längs led- och stugsystemen krävs mindre erfarenhet och delar av Laponia är så lättillgängligt att det även passar barn och personer med lättare funktionshinder. I ett så mångfacetterat och stort besöksområde krävs väl genomarbetade strategier anpassade för så väl den enskilde besökaren som besöksnäringen.

Kanalisering kan vara nödvändigt för att styra besökare bort från störningskänsliga områden till mer besöksvänliga. Detta kan göras dels via olika anordningar som stigar, leder, broar och spänger, dels via information, såväl på plats i området via naturum, noder och informationsplatser, via modern informationsteknik som Internet, GPS och liknande, liksom foldrar och annat informationsmaterial, personliga kontakter m m.

Eftersom Laponia består av sedan tidigare välkända nationalparker och reservat har en besökskultur och en efterfrågan utvecklats genom åren. Laponia som besöksmål ställer krav på en mottagningsapparat i form av besökscenter, kanalisering av besökare, olika typer av aktivitets- och boendeföretag, samt anläggningar inrättade för besökare. För att ge service för besökare i området har ett system med markerade leder, vägvisning och stugor byggts upp vilket underlättar för besökare att få en säker vistelse i Laponia.

Ambition

Laponia har nöjda besökare som genom tillgång till god information via flera olika kanaler vet vad de kan förvänta sig och vilken hänsyn som krävs inom olika delar av världsarvet, samt har möjlighet att före sitt besök få tillgång till den information som krävs. De aktiviteter som bedrivs är i samklang med världsarvets syfte, den samiska kulturen och rennäringen. Den som besöker Laponia ska ha möjlighet att ta del av information om Laponias värden, samt de framtagna uppförandekoderna i anslutning till besöket. Besökaren visar respekt och har förståelse för världsarvet och dess värden

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Följa utvecklingen av brukandet av området för att undvika och förebygga intressekonflikter mellan bevarandevärdena, utvecklingsbehov, rennäringen och olika typer av aktiviteter.
- Följa utvecklingen av nya friluftaktiviteter och utvärdera om det behöver vidtas åtgärder och eventuellt införa nya eller ändrade föreskrifter för dessa.
- Etisk uppförandekod anpassad till Laponias värden och skyddsbehov ska arbetas fram för besökare och näringen.
- Verka för att Laponia ska bli ett pilotområde för utveckling av en besöksnäring som står i samklang med rennäringens villkor.

Laponiaprocessen

- Utveckling av strategier för arbetet med besökare

Eldning

Att göra upp eld för värme, matlagning och trivsel är ett ursprungligt bidrag till överlevnad i Laponia. Eldning med torra grenar, kvistar och i naturlig eldstad är tillåten i hela Laponia men bör undvikas nära entréer och andra anläggningar. Där finns ofta färdiga eldstäder och ved tillgänglig. Motivet för att tillåta eldning är att det är en betydelsefull del av det traditionella sättet att vistas i skog och mark. Ett ansvarsfullt nyttjande av eld stör inte upplevelsen av opåverkad natur.

Ambition

Eldning sker ansvarsfullt och påverkar omgivningen i så liten utsträckning som möjligt. Stenar används inte till eldstaden. Iordninggjorda eldstäder underhålls eller avvecklas. Kunskapen om var, när och hur eldning kan ske är god hos verksamma och besökare i världsarvsområdet.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Följa upp omfattningen av eldningen på vissa utsatta platser. Beakta frekvensen av spontant byggda eldstäder, nedskräpning och skador på vegetation, torrträd eller fornlämningar

4.5.2 Friluftsliv

I Laponia finns stora möjligheter till friluftsliv för alla, lokalbefolkning och andra besökare både från närområden och mer långväga. Flera undersökningar är gjorda på olika platser i området, besöksräknare har placerats ut på ett antal strategiska platser och intervjuer har genomförts med besökare. För förvaltningens del är det viktigt att ta tillvara den kunskap som finns om besökarna samt fortsätta att följa utvecklingen av besökarnas förväntningar och aktiviteter för att kunna fullfölja uppdraget att utveckla friluftslivet i området.

4.5.3 Besöksnäring

Besöksnäringen är en av de näringar som bedrivs inom Laponia och bygger i grund och botten på enskilda entreprenörers förmåga och vilja att inom ramen för de förutsättningar som Laponias värden skapar, utveckla produkter som är attraktiva för besökare. De näringsidkare som vill bedriva besöksnäring inom Laponia, måste veta vilka spelregler som gäller för deras verksamhet. De myndigheter som fattar beslut om dispenser, tillstånd o dyl, måste vara tydlig med hur prövningsprocessen går till, på vilka grunder ett beslut fattas och vilka villkor som kan komma att ställas.

Ett stort ansvar ligger också på den nya förvaltningsorganisationen vars uppdrag är att värna och vårda Laponia för kommande generationer och som ska fungera både som samrådspart för myndigheten vid beslut om tillstånd och dispenser för besöksnäringen inom Laponia och

Laponiaprocessen

kunna vara ett stöd för dem som vill bedriva en näringsverksamhet.

Information spelar en central roll i detta arbete. Den organiserade turen med en väl utbildad guide och färdledare ger besökaren möjlighet att uppleva platser och möten bortom anläggningar och leder, något som ger en rikare och mer fördjupad upplevelse av världsarvet. För rennäringen kan de ansvariga arrangörerna bli viktiga samarbetspartners som hjälper till att minska störningar. Besöksnäringen spelar en viktig roll i upprätthållandet av en god service i form av tillgång till boende, transporter, mat samt information till besökare och andra brukare i området.

Genom att öppna upp för att bereda människor som lever och verkar i och kring Lapponia möjlighet till försörjning genom att idka ekologiskt, socialt, kulturellt och ekonomiskt hållbar turistisk verksamhet i och kring världsarvet, ökar också ansatsen att gemensamt vårda och värna arvet för kommande generationer. Detta är gynnsamt för såväl rennäringen som den lokala ekonomin. För de berörda kommunerna och dess medborgare är det särskilt viktigt att världsarvet kan bidra till en känsla av ökad livskvalitet. En engagerad och kunnig lokalbefolkning är ett av de viktigaste redskapen i arbetet med att bevara Lapponias värden för framtiden.

Ambition

Den besöksnäring som bedrivs inom Lapponia vilar på ekoturistiska principer. Goda relationer råder mellan de olika brukarintressena (rennäring och besöksnäring) i området. Uppförandekoder och annan information kring tillståndsförfarande är tydliga och lättillgängliga för såväl besöksnäringen som tillståndsmyndigheten. Företag inom besöksnäringen känner sig välkomna att hänsynsfullt verka i världsarvet Lapponia.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- I samverkan med branschorganisationer och berörda myndigheter utarbeta tydliga regelverk för tillståndsbedömning, baserade på värdegrunden, de horisontella kriterierna samt branchnormer för ekoturism, för att underlätta för beslutsmyndigheter och näring.
- Verka för att Lapponia är ett pilotområde för hållbar besöksnäring

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Pröva dispenser och tillstånd enligt föreskrifter och gemensamt framtagna regelverk och anvisningar
- Samråda med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen vid tillstånd för besöks- och annan näringsverksamhet inom Lapponia.
- Bedriva sin myndighetsutövning med respekt för de värden som ligger till grund för världsarvet och aktivt samråda med berörda lokala aktörer.

4.5.4 Jakt

Jaktmöjligheterna är starkt begränsade i världsarvet och regleras i föreskrifterna. Områden som är upplåtta för jakt framgår av karta. För den jakt som får bedrivas gäller jaktlagstiftningen, rennäringslagen och de lokala föreskrifter som myndigheterna fastställer. Inskränkningar kan vissa tider förekomma av hänsyn till renskötseln eller av andra skäl.

Laponiaprocessen

Ambition

Jakten bedrivs utifrån gällande regelverk samt med hänsyn till biologisk mångfald, naturvärden, rennäring och besökare. Kunskapen om var, när och hur jakt får ske är god hos verkamma och besökare i världsarvsområdet.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Samverka med jaktansvariga myndigheter, jakträttsinnehavare och jägarnas lokala organisationer för att säkerställa att jakt utövas på ett hållbart sätt

Anvisningar för berörda offentliga aktörer

- Samråda med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen i jaktfrågor som berör Laponia

4.5.5 Fritidsfiske med handredskap

Möjligheterna till fiske är begränsade i världsarvet och regleras i föreskrifterna. Områden som är upplåtna för fritidsfiske med handredskap framgår av karta.

Ambition

Fritidsfiske med handredskap bedrivs utifrån gällande regelverk samt att fisket, inklusive förflyttning till och från fiskeplatsen, sker med hänsyn till biologisk mångfald, naturvärden, rennäring och besökare. Kunskapen om var, när och hur fritidsfiske kan ske är god hos verkamma och besökare i världsarvsområdet. Myndigheterna utövar en god tillsyn.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Samverka med fiskevårdande myndigheter

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Samråda med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen i fiskefrågor som berör Laponia, t ex framtagande av fiskekortsbilagor

4.5.6 Anordningar för besökare

En förutsättning för många besökare till Laponia är ett utbyggt system av anordningar i form av entreér, informationsplatser, leder, broar, stugor och vindskydd. Syftet med anordningarna är att underlätta dels att hitta till området och dels att kunna hitta de mest intressanta platserna och upplevelserna i området samt även underlätta en säker vistelse

Ambition

Anordningar för besökare ska finnas i enlighets med nedanstående beskrivningar och vara i gott skick.

Laponiaprocessen

Entréer och rastplatser

För besökare till Laponia är det av grundläggande betydelse att det finns fungerande entréer, dvs platser dit man lätt hittar och som utgör utgångspunkten för besöket. Upplevelsen av ett område påverkas starkt av det första intrycket som fås vid ankomsten. En väl utformad entré ger positiva förväntningar och ökar utbytet av besöket. Befintliga entréer och rastplatser beskrivs i kap 2.5. Webben är också en viktig entre till världsarvet!

Arbete pågår med att ta fram en utvecklingsplan för entréer och rastplatser (där även eventuellt nya platser ingår) i ett separat utvecklingsprojektet för den platsbundna informationen i och kring Laponia.

Ambition

Rastplatser och entréer för besökare upplevs som tilltalande. De är lämpligt lokaliserade utifrån väder, besöksstråk och med hänsyn till rennäringen. Med hjälp av dessa styrs besökare till lämpliga besöksområden eller stråk. Platserna är angivna på fjällkartan och i informationsmaterial. Rastplatserna och entréerna har parkeringsutrymmen och de tillhandahåller god information om världsarvsområdet.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Förvalta de rastplatser och entréer som ligger inom Laponia och för vilka förvaltningen har ett uppdrag.
- Underhåll av rastplatser och entréer sker med hög prioritet
- I samarbete med lokala entreprenörer utveckla områdets förutsättningar för besökare att ta del av samiskt kulturarv
- Initiera utveckling av befintliga rastplatser

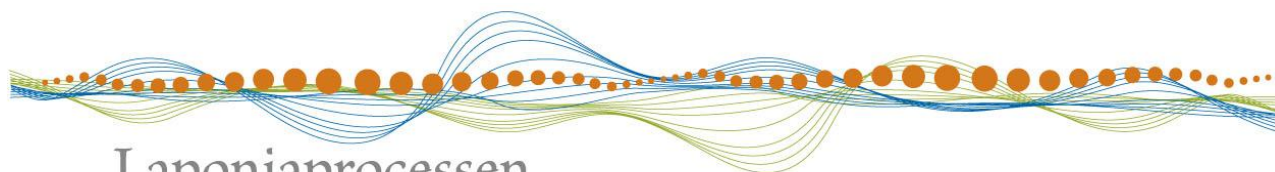
Anvisningar för berörda offentliga aktörer

- Underhåll av rastplatser och entréer sker med hög prioritet
- Komplettera vid behov med nödvändig service som sophantering, toaletter etc.

Informationsplatser

Information i olika former, informationsplatser och informationsstruktur tas fram genom ett separat utvecklingsprojektet för informationsstrukturen i Laponia. I projektet ingår att överlämna driftsanvisningar för informationsanläggningarna till Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen.

Målpunkter är platser eller anordningar som har sådan identitet och kvalitet så att de lockar att besöka just dem. De förstärker områdets attraktivitet. De kompletterar det mer "allmänna" värdet där snarare själva vistelsen och rörelsen i världsarvsområdet är huvudmålet. Målpunk-

Laponiaprocessen

terna vill man gå till.

Målpunkterna i Laponia fungerar som ”magneter”. De kan också betecknas som spetsattraktioner som lockar många besökare, något som förstärks via kanalisering med utbyggnad av leder och information. Inom det pågående utvecklingsprojektet för informationsstrukturen i Laponia, kommer dessa målpunkter att tydliggöras.

Ambition

Besökarna har en positiv upplevelse av sitt besök i världsarvet Laponia och har genom naturum och den platsbundna informationen ökat sin kunskap om världsarvet och dess värden. Den platsbundna informationen samt tillkommande verksamhet och infrastruktur utformas och uppförs så att den passar in i landskapet samt att negativ påverkan på den samiska kulturen och näringarna och det känsliga landskapet undviks.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Förvalta de informationsanläggningar som finns inom Laponia.
- Följa de driftsanvisningar som finns för de olika informationsanläggningarna i Laponia
- Utveckla den platsbundna informationen till innehåll, form och media

Leder och broar

Vilken standard de olika ledsträckorna och de ingående anläggningarna bör ha beror på säkerhetsaspekter och bekvämlighet för besökarna. Samtliga utmärkta leder i Laponia ska ha säkra anläggningar och tydliga markeringar. Anläggningar med särskilda säkerhetskrav såsom broar, ska kontrolleras regelbundet. Övriga anläggningar ska vara säkra såtillvida att besökarna inte riskerar att skada sig på grund av anläggningarnas status. Bekvämligheten att vandra en led beror till stor del på hur omfattande anläggningar som byggs för att eliminera naturligt besvärliga passager. En väl tillrättalagd led kan dessutom vara en förutsättning för att funktionshindrade ska kunna använda lederna.

Många av lederna i svenska fjällvärlden inklusive Laponia följer naturliga vandringsvägar varför rösen i vissa fall kan vara klassade som fornlämningar. I sådana fall är själva ledsträckningen ett kulturminne i sig, vilket kan innebära att myndighetstillstånd kan behövas för ändringar och underhåll.

I vilken omfattning som olika ledsträckor i det statliga ledsystemet längs den svenska fjällkedjan nyttjas skiljer sig idag väldigt mycket. Några enskilda sträckor nyttjas omfattande medan några nyttjas marginellt. Naturvårdsverket har därför tillsammans med de berörda länsstyrelserna fört en inledande diskussion om översyn av det nuvarande ledsystemet. Översynen kommer sannolikt att innebära att lederna delas in i olika underhållskategorier. Eftersom några av lederna passerar genom eller ligger i Laponia kan resultatet av översynen påverka inriktningen i underhåll av dessa leder.

Laponiaprocessen

Ambition

Ledsystemet i Laponia ska vara väl planerat och samtliga utmärkta leder i Laponia ska ha säkra anläggningar och tydliga markeringar. Lederna ska vara indelade i kategorier och information om ledernas standard ska vara tydlig. Lämpliga färdstråk i områden som saknar markerade leder är angivna. Vid förnyelse av broar ska placering och anpassning ske i dialog med berörda samebyar och möjligheterna att samordna broar ska nyttjas.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Förvalta det statliga ledsystemet inom Laponia med tillägg för de delar av Badjelánndaleden/Padjelanta leden som ligger utanför världsarvet samt Kungsledens sträckning Huhtán/Kvikkjokk - Sáltoluokta.
- Ta fram en plan för kategorisering av standard för olika ledsträckor samt för utveckling, skötsel, åtgärder och regelbunden kontroll av ledsystemet i Laponia.
- Lokala leder anläggs vid Stora Sjöfallet/Stuor Muorkke och vid utsiktspunkten Oarjemus Stubbá (Sörstubby). Dessa ska ha god tillgänglighet.
- Underhåll av broar vid markerade sommar- och vinterleder
- Successiv förnyelse av brosystemet i samverkan med rennäringen

Stugor och vindskydd

I Laponia finns övernattningsmöjligheter för dels besökare, dels personal i samband med tjänsteärenden samt rennäringen. Förvaltningen ansvarar för skötsel och underhåll av de statligt ägda stugorna och anläggningarna. Viss samordning av transporter etc bör kunna ske med övriga aktörer.

Ambition

Anläggningar för besökare har god kvalitet och upplevs som tilltalande. Stugor och vindskydd är lämpligt lokaliserade utifrån väder, besöksstråk och med hänsyn till rennäringen. Med hjälp av stugor och vindskydd styrs besökare till lämpliga besöksområden eller stråk. Säkerhetsutrymmen finns tillgängliga vid samtliga öppna stugplatser.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen uppdrag

- Ansvarar för de statligt ägda stugorna och anläggningarna.
- Underhåll av byggnader och anläggningar genomförs enligt arbetsplan
- Ta fram en utvecklingsplan för stuglägen med åtgärder, prioriteringar etc.
- Upphandla drift och bemanning av turiststugorna i Padjelanta/Badjelánnda.

Sanitära anordningar och avfallshantering

Återvinning av avfall är ett viktigt inslag i det hållbara samhället och nya former och metoder utvecklas hela tiden. För världsarvet Laponia är en hållbar och funktionell avfallshantering självklar samtidigt som det kan vara komplicerat då olika ansvarsförhållanden kan uppstå.

Laponiaprocessen

Den som äger/förvaltar en anläggning är ansvarig för sin avfallshantering. I Laponia är det de som driver stuganläggningarna efter lederna som svarar för att sophantering och sopsortering sker. Kommunen ansvarar alltid för insamling och behandling av hushållsavfall och därmed jämförligt avfall hos verksamheter. Producenterna bär sitt ansvar genom producentansvaret som för närvarande finns på bilar, batterier, el-avfall, förpackningar och tidningar. På grund av den ytterst glesa befolkningen i området har Förpackningsinsamlingen för närvarande inget krav att anordna återvinningsstationer t ex efter Vägen Västerut, men nya överenskommelser i branschen kan innebära att återvinningsstationer kan etableras.

Besökare i området ska så långt möjligt medföra sitt avfall vid färd från området.

Detsamma gäller för de sanitära anläggningar (toaletter) som anläggs på t ex en rastplats. Den som ansvarar för rastplatsen svarar också för att toaletter hålls i skick och töms eller tas om hand på annat sätt.

Ambition

I Laponia finns en fungerande avfallshantering där källsortering sker i enlighet med gällande lagstiftning. Kunskapen om ansvaret för det egna avfallet ska vara god hos verksamma och besökare i världsarvsområdet.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Samverka med Trafikverket, kommunerna och andra huvudmän för att bygga upp en fungerande avfallshantering och skötsel av sanitära anläggningar.
- Följa upp nedskräpning.

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Samverka med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen för en fungerande avfallshantering

4.5.7 Vägskyltning

Utvecklingen av vägskyltning i samverkan med berörda myndigheter ingår i ett särskilt utvecklingsprojekt. I projektet ingår att överlämna anvisningar för arbetet med vägskyltning till världsarvsförvaltningen.

Ambition

Vägskyltning till och i Laponia är tydlig med tillämpning av god ortnamssed.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Utveckla vägskyltning i samverkan med berörda myndigheter

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Utforma och placera ut vägskyltning i samverkan med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen

Laponiaprocessen

4.5.8 Gränser

Områden inom Laponia som skyddats med stöd av Miljöbalken, d v s nationalparker, naturreservat samt fågelskyddsområden ska vara tydligt gränsmarkerade enligt Naturvårdsverkets riktlinjer.

Gränsmarkeringen runt Laponia samt gränserna för nationalparkerna och naturreservaten i Laponia är av varierande beskaffenhet och mestadels bristfällig. Om det visar sig att gränsmarkeringarna är i sådant skick att ny inmätning krävs bör Lantmäteriet anlitas för att i fält staka ut och mäta in gränserna på nytt (enligt den överenskommelse som träffats mellan Naturvårdsverket och Lantmäteriet 2008).

Gränser mellan samebyar och kommuner kan i vissa fall vara av intresse att märka upp där leder eller vägar passerar.

Övergripande mål

Världsarvets gränser ska vara markerade. Gränsmarkeringarna för nationalparker, naturreservat och fågelskyddsområden följer Naturvårdsverkets riktlinjer för markering av skyddade områden.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Markera, upprusta och underhålla gränser för nationalparker och naturreservat

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Samråda med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens vid gränsjusteringar

4.5.9 Trafik

Trafik med motordrivna fordon på barmark

Förutom färd på allmän väg och på skoterleder är trafik med motordrivna fordon inte tillåtet för allmänheten inom i stort sett hela Laponia. De undantag som finns anges i föreskrifterna. Den trafik som i övrigt förekommer sker inom rennäring, förvaltning och myndighetsutövning. Barmarkskörning med terrängmotorfordon av allmänheten förekommer endast vid uttransport av fälld älg i Sjävnja/Sjaunja och Stubbá/Stubba.

Ambition

Förutom på enskilda och allmänna vägar ska trafik med motordrivna fordon minimeras. Väg 825 Vägen Västerut, Huhtán/Kvikkjokkssvägen och E45 har en god status och underhålls kontinuerligt.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

Laponiaprocessen

- Verka för att en minskad påverkan av terrängkörning på barmark och stödja rennäringen i deras arbete med terrängkörningsplaner.
- Följa användandet av motordrivna fordon utanför det allmänna vägnätet och skoterleder för att vid behov initiera åtgärder

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Underhålla och utveckla det allmänna vägnätet för att upprätthålla en god tillgänglighet
- Bedriva en aktiv tillsyn.

Luftfarkosttrafik

Inom Laponia sker trafik med luftfarkoster oftast med helikopter och mindre sportplan. Transporterna avser rennäringen, turism och forskning samt förvaltningen. I de flesta fall krävs tillstånd för att flyga över eller starta och landa i Laponia.

Ambition

Bullerstörningar från luftfarkoster är låg och främst styrd till vissa platser. I stora delar av världsarvet finns hög sannolikhet att uppleva frihet från motorbuller från flygplan och helikopter. I områden med särskilda bevarandevärden och i områden som är särskilt viktiga för besökare och rennäringen hålls antalet flygningar på minimal nivå.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Följa och utvärdera omfattningen av tillståndsgivning och flygverksamhet för att vid behov kunna initiera åtgärder.
- Verka för en minskad flygverksamhet i området.

Snöskotertrafik

Inom stora delar av Laponia är skotertrafik inte tillåten för andra än rennäringen eller i samband med förvaltningens tjänsteutövning samt myndighetsutövning.

I Stora Sjöfallet/Stuor Muorkke nationalpark och i delar av Sjavnja/Sjaunja är det tillåtet att köra skoter efter särskilt markerade skoterleder. I Sjavnja/Sjaunja delområde III och i Stubbá/Stubba är skoterkörning tillåten.

Ambition

Skotertrafik sker endast längs angivna skoterleder i världsarvet.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Underhåll av anlagda skoterleder.
- Samverka med myndigheter, samebyar och intresseorganisationer för att minimera och kanalisera skotertrafik.
- Övergå till användning av miljöklassade snöskotrar och/eller miljöklassat bränsle i skötselarbete och bevakning.

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Bedriva en aktiv tillsyn.

Laponiaprocessen

4.5.10 Fjällräddning och gränsbevakning

Fjällräddningens verksamhet i Laponia består av kombinerade övningar och rekognoserings-turer med snöskoter vintertid. Syftet med övningarna är att verksamheten ska kunna upprätthålla en god lokalkännedom. Dessutom sker räddningsaktioner sommar- och vintertid vid behov. Tullverket ansvarar för gränsbevakningen i Laponia. Tullverket samverkar med fjällräddningen samt det norska tullväsendet vid insatser och övningar i området. Hur övningar och transporter får genomföras regleras i föreskrifterna.

Ambition

Fjällräddningens övningsverksamhet innebär minimal störning för rennäringen, djurlivet, naturen och besökare. Rekognosering och övningar bör endast undantagsvis bedrivas i Sarek.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Samråda med polis, fjällräddning och gränsbevakning vid behov
- Verka för att de nödtelefoner som finns inom området bibehålls

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Samverka med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen i samband med övningsverksamhet

4.5.11 Vetenskapliga undersökningar och dokumentation

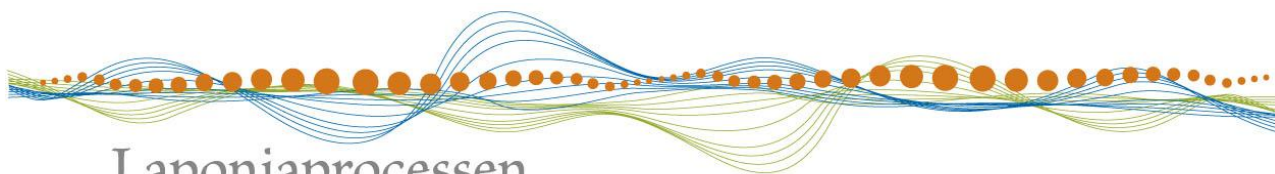
Det pågår forskning, inventering och dokumentation i Laponia. Det är dels uppgifter som Länsstyrelsen och andra samlar in för t ex miljöövervakning och rovdjursinventering, dels den forskning och dokumentation som andra aktörer bedriver. Exempelvis har Åjtte Svenskt Fjäll- och Samemuseum ett särskilt ansvar för att dokumentera det samiska kulturarvet.

Miljöövervakning tillsammans med naturvetenskaplig och kulturhistorisk inventering och dokumentation är viktigt för att kunna beskriva tillståndet och utvecklingen i världsarvet. De insamlade kunskaperna utgör även ett viktigt planeringsunderlag för vilka åtgärder och insatser som behöver göras i Laponia och kan användas för redovisningar av status och utvecklingen i Laponia. Transporterna i samband med forskningen kan utgöra en störning för rennäringen, övrigt djurliv, naturen och besökare.

För att bedriva forskning och utföra vetenskapliga undersökningar inom Laponia krävs Länsstyrelsens tillstånd. En policy för vilken typ av forskning som ska främjas inom världsarvet och vilka villkor som ska ställas kommer att tas fram i samverkan med ansvariga myndigheter.

Ambition

Forskning som bedrivs inom världsarvet har ett värde för världsarvet eller för de människor

Laponiaprocessen

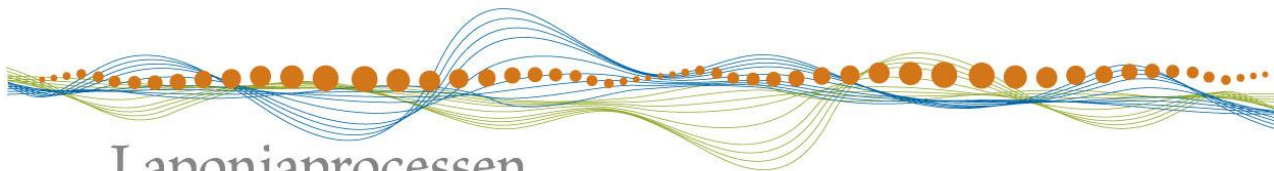
som av tradition brukar världsarvet och för dem som besöker det. Utförandet av de vetenskapliga undersökningarna sker på ett sådant sätt att kultur- och naturvärden samt rennäringen inte störs. Vedertagna forskningsetiska riktlinjer ska redovisas och tillämpas. Återföring av kunskap från forskningen sker regelbundet till de människor som brukar och besöker världsarvet. En policy för forskning ska tas fram.

Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningens uppdrag

- Initiera framtagandet av policy och riktlinjer för vetenskapliga undersökningar och dokumentation och säkerställa återföring av kunskap.
- Genomföra miljöövervakningsinsatser, provtagning m m för redovisning till ansvariga regionala och nationella myndigheter.
- Föra dialog med Åjtte Svenskt Fjäll- och Samemuseum och andra institutioner i forskningsfrågor som rör Laponia
- Anordna mötesplatser mellan förvaltning, brukare och forskning för att utbyta erfarenheter och skapa nätverk

Uppgifter för berörda offentliga aktörer

- Samråda med Laponiatjuottjudus/Laponiaförvaltningen i samband med planering och tillståndsprövning för vetenskapliga undersökningar.

Laponiaprocessen